

ÖĞRETMEN ADAYLARININ BAKIŞ AÇISIYLA “ÖĞRETMEN ADAYI”
“TEACHER CANDIDATE” FROM THE PERSPECTIVE OF TEACHER CANDIDATES

Doç. Dr. Tuba ŞENGÜL BİRCAN

Gazi Üniversitesi, tbsengul@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7496-3545>

ÖZET

Öğretmenlik mesleğine hazırlanmak amacıyla belirli bir süre içinde yapılan tüm etkinliklere öğretmen eğitimi; bu eğitimin içinde yer alan kişiye de “Öğretmen adayı” adı verilir. Öğretmenlik eğitimi alan gençlerin “öğretmen adayı” ifadesine ilişkin bakışları, “öğretmen adayı” kavramına yükledikleri anlamlar; staj süreci ve mesleki algıları hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayabilir. Bu nedenle çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ‘öğretmen adayı’ ifadesine ilişkin algılarını metaforlar yoluyla incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim kullanılmıştır. 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesinde dördüncü sınıfta okuyan ve amaçlı örnekleme yoluyla seçilen 65 sosyal bilgiler öğretmen adayı ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan örneklem grubundan, "Öğretmen adayıgibidir. Çünkü....." şeklindeki bir cümleyi tamamlamaları istenmiştir. Bu şekilde katılımcıların metafor konusuyla kaynak arasında bağ kurması amaçlanmıştır. Araştırma verilerinin çözümlemesinde içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; sosyal bilgiler öğretmen adayları ‘öğretmen adayı’ ifadesine ilişkin 5 kategoride 36 metafor üretmiştir. Bu metaforlardan 4’ü olumsuz, 32’si olumlu anlam içermektedir. Elde edilen metaforlardan oluşturulan kategoriler; “Gelişen öğretmen adayı, şekillenen öğretmen adayı, mücadele eden öğretmen adayı, hedefe ilerleyen öğretmen adayı ve kendine güvenen öğretmen adayı” şeklinde adlandırılmıştır.

36

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, metafor, mecaz, öğretmenlik, staj, uygulamalı eğitim.

ABSTRACT

Teacher training includes all activities carried out within a certain period of time in order to prepare for the teaching profession; The person who takes part in this training is called "Teacher candidate". The views of young people receiving teaching education on the expression "teacher candidate" and the meanings they attribute to the concept of "teacher candidate"; It can provide us with an idea about the internship process and professional perceptions. For this reason, the study aimed to examine the perceptions of social studies teacher candidates regarding the expression 'teacher candidate' through metaphors. Phenomenology, one of the qualitative research methods, was used in the research. In the 2021-2022 academic year, the study was conducted with 65 social studies teacher candidates who were studying in the fourth grade at Gazi University Gazi Faculty of Education and were selected through purposeful sampling. The sample group participating in the research was asked to complete a sentence such as "The teacher candidate is like Because.....". In this way, participants were asked to establish a connection between the subject of the metaphor and the source. Content analysis method was used to analyze the research data. According to the research results; Social studies teacher candidates produced 36 metaphors in 5 categories regarding the expression 'teacher candidate'. 4 of these metaphors have negative meanings and 32 have positive meanings. Categories created from the metaphors obtained; It was named as "developing teacher candidate, shaping teacher candidate, struggling teacher candidate, goal-oriented teacher candidate and self-confident teacher candidate".

Keywords: Social studies, metaphor, simile, teaching, internship, applied education.

GİRİŞ

Öğretmenlik, eğitim-öğretim ve ilgili yönetim görevlerini üzerinde taşıyan özel bir ihtisas mesleği (Öğretmenlik Meslek Kanunu, 2022) olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal ilerlemenin ve ihtiyaçları karşılanmış nitelikli bir toplumun yaratılmasında öğretmenlerin yeri yadsınmaz. Hiç kuşkusuz, başarılı bir eğitim sistemini; mesleğini seven, ona bağlılık gösteren, mesleki açıdan yeterlik ve yetkinlik sahibi öğretmenler (Kartal ve Afacan, 2012) yaşatacaktır. Milli eğitimin amaç ve ilkeleri ışığında toplumu eğitime görevine sahip öğretmenlerin, eğitimi de oldukça önemlidir.

Ülkemizde öğretmen eğitimi, 1982 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilmiş, öğretmen ihtiyacına bağlı olarak da nitelikten ödün verilerek çeşitli kaynaklardan öğretmen alımı yapılmıştır. 1982 yılından itibaren öğretmen eğitimi, üniversitelere devredilmiş, öğretmenlerin istihdam işi, Milli Eğitim Bakanlığı'nda kalmıştır. Bu tarihten 1996 yılına kadar öğretmen eğitimindeki sorunların dikkate alınmasıyla 1997 yılından itibaren eğitim fakültelerinin yeniden yapılanma süreci başlamış, öğretmen yetiştirmede 'nitelik' dikkate alınmıştı (Azar, 2011). Bu gelişmelerle ilköğretime ve ortaöğretime öğretmen yetiştirme işi, üniversitelerin eğitim fakülteleri ve fen-edebiyat fakültelerinde sağlanmıştı. O günden bugüne öğretmen eğitiminde eğitim fakültesi mezuniyeti ile pedagojik formasyon sertifikası alımı olmak üzere iki yolla öğretmen meslek eğitimi verilmekte, öğretmen eğitiminde akreditasyon süreçleri takip edilmeye çalışılmaktadır.

Yükseköğretim Kurumu'nun 1998-1999 yılındaki eğitim fakültelerinde yeniden yapılanma programı kapsamında okullarda uygulama süreci öğretmen eğitimine dâhil edilmiştir (Yüksek Öğretim Kurumu, 1998). Öğretmenlik uygulaması dersi, öğretmen adaylarının mesleğe ilişkin bilişsel ve duyuşsal gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu ders, öğretmen adaylarının hizmet öncesinde mesleğe yönelik beceri ve deneyim kazanmaları için önemli bir saha çalışması fırsatıdır. Bu süreçte öğretmenlik eğitimi alan öğrenciler için "Öğretmen adayı" tabiri kullanılmaya başlanmıştır.

Öğretmen adaylarının "öğretmen adayı" ifadesine ilişkin algıları, "öğretmen adayı" kavramına yükledikleri anlamlar; bu süreçte edindikleri deneyimleri, mesleki algıları ve mesleki yaklaşımları hakkında fikir verebilmektedir. Öğretmen adaylarının duyuşsal özelliklerini ortaya çıkarmada metaforlar önemli bir işleve sahip olabilir. Farklı amaçlar için kullanılan metaforlar; eğitim-öğretim ortamını zenginleştirmede, karmaşık kavramların benzetme ve mecazlar yoluyla bilinen kavramlarla anlatılması şeklinde karşımıza çıkmakta(Geçit ve Gençer, 2011) son yıllarda oldukça yaygın kullanılmaktadır. Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımıyla metaforların yakından bir ilişkisi de bulunmaktadır (Semerci, 2007). Forceville (2002), bireylerin hayatta edindikleri tecrübelerin kavramlara yükledikleri yeni anlamlar ile açıklanmasında metaforların etkili birer araç olduğunu ifade etmiştir. Metaforlar, bilinmeyen şeylerin öğrenilmesini, öğrenilen şeylerin de akılda kalmasını ve gerektiğinde de hatırlanmasını sağlar (Afacan, 2011). Ayrıca yeni bilgiler edinmemize, eski bilgileri yeniden yapılandırmamıza, kavram sistemimize ve eylemlerimizi değiştirmemize etki eder. Metafor, zihinsel olarak güçlü bir modeldir. Çünkü metafor yoluyla, benzeşik olmayan iki olgu arasında ilişki kurularak, belli bir zihinsel şema, başka bir zihinsel şema üzerine yansıtılır. Bu şekilde metaforlar, bir bireyin zihninin belli bir kavrayış biçiminden başka bir anlayış biçimine hareket etmesini sağlar (Saban, 2008). Kavram sistemimizin metaforik olduğunu iddia eden Lakoff ve Johnson'un (2005), düşünme tarzımızın tecrübe ettiğimiz her olgu ve günlük olarak yaptığımız her şeyin metaforik olduğu görüşünü savunmuştur. Zihinsel metafor teorisine göre metafor, bir olguyu başka bir olguya anlamak ve anlatmak (Lakoff & Johnson, 2005) olarak ifade edilebilir. Metafor kullanımı, genel olarak dünyayı kavrayışımızı sağlayan bir düşünce biçimi ve bir görme biçimidir

(Morgan, 1998). Bu yönüyle metaforlar, bir bireyin zihninin belli bir kavrayış biçiminden başka bir kavrayış biçimine doğru yönelmesini sağlayarak o bireyin belli bir olguyu başka bir olgu olarak görmesini olanaklı kılar. Bireylerin kendi dünyalarını anlamalarına ve yapılandırmalarına yönelik güçlerinin olması da metaforları bilinçaltı inançları anlamak için kullanmamıza sebep olur.

İşte bu sebeple “sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ‘öğretmen adayı’ ifadesine ilişkin algıları nasıldır?” problem sorusundan yola çıkılarak araştırma planlanmıştır. Çalışma planlanırken yapılan alan yazın incelemelerinde öğretmen adaylarıyla pek çok çalışma yapılmasına rağmen “öğretmen adayı” ifadesi üzerine hiçbir çalışmanın yapılmamış olduğu gözlenmiştir. Bu anlamda “öğretmen adayı” ifadesine bakışın değerlendirilmemiş olması konuya ilgiliyi arttırmıştır.

Çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “öğretmen adayı” ifadesine ilişkin sahip oldukları inançları, metafor yoluyla incelenmiş ve araştırmada aşağıdaki alt amaçlar sorgulanmıştır. Buna göre;

1-Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “öğretmen adayı” ifadesine ilişkin sahip oldukları metaforlar nelerdir?

2-Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “öğretmen adayı” ifadesine ilişkin metaforları, ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?

Bu sorular kapsamında öğretmen adaylarının inançlarının incelenmesi, onların “öğretmen adayı” ifadesine ve bu ifade yoluyla da staj sürecine ve öğretmenlik mesleğine bakışlarının ortaya konması amaçlanmıştır. Böylece öğretmen adaylarının zihninde oluşmuş olan konuya ilişkin olumsuz algıların ortaya çıkarılması ve çözümü için adımların atılması mümkün olabilir.

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırma modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları ve veri analizine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim kullanılmıştır. Bu yöntemde algı ve olaylar doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir şekilde (Yıldırım ve Şimşek, 2005) ortaya konmaya çalışılır, insanların yaşadıkları evrende karşılaştıkları olgularla ilgili ne anladıkları ve neyi deneyimledikleri ile ilgilenilir. Olgu bilimsel çalışmalarda bireylerin bir olgu hakkındaki tecrübelerini anlamlandırma amacı (Creswell, 2014) güdülür. Araştırmada bireylerin değerlendirilmeleri yargılanmaz ve kendi gerekçeleriyle sunulur.

Araştırma Grubu

Araştırma örneklemini, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesinde 4. sınıfta okuyan ve amaçlı örnekleme yoluyla seçilen 65 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmuştur. Örneklemdaki kadın öğretmen adayı sayısı 35, erkek öğretmen adayı sayısı ise 30 kişidir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, ‘Öğretmen adayı’ ifadesine ilişkin algılarını belirlemek amacıyla "Öğretmen adayıgibidir. Çünkü....." şeklindeki bir cümleyi tamamlamaları istenmiştir. Bu şekilde katılımcıların metafor konusuyla kaynak arasında bağ kurması ve durumu gerekçelendirmesi (Saban, 2009) hedeflenmiştir. Çalışmaya katılanların ifade ettikleri metaforlara mantıksal bir dayanak sunabilmeleri için “çünkü”

ifadesine yer verilmiştir. Böylece sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ‘Öğretmen adayı’ ifadesine yönelik bakışı sorgulanmıştır. Elde edilen tüm bilgiler araştırmanın veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Uygulama çalışması yüz yüze olarak yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Nitel verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. İçerik analizi, elde edilen sözlü ve yazılı bilgilerin temel içeriklerinin ve içerdikleri mesajların özetlenmesi işlemi olarak tanımlanmaktadır (Cohen, Manion, & Morrison, 2007). Bu yöntemde amaç, elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve yorumlamalara ulaşmaktır. İçerik analizinde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının, sorulara verdikleri yanıtların analizi ve yorumlanması beş aşamada (Yıldırım ve Şimşek, 2005; Saban, 2009) gerçekleştirilmiş ve bir eğitim uzmanı tarafından analiz edilmiştir. Bunlar; adlandırma, tasnif etme, kategori geliştirme, geçerlik ve güvenilirlik sağlama ve verileri bilgisayar ortamına aktarma aşamalarıdır.

Verilerin analizinde ilk olarak öğretmen adaylarının ifade ettiği metaforlar incelenerek kontrol edilmiştir. Daha sonra öğretmen adaylarının, ‘öğretmen adayı’ ifadesine ilişkin ortaya koyduğu metaforlar, ayıklanarak alfabetik sıraya göre listelenmiş ve kodlanmıştır. Elde edilen metaforlar benzerlikleri bakımından geçici olarak gruplanmıştır. Gruplandırmalarda her metaforun konusu, kaynağı, konusu ile kaynağı arasındaki ilişkileri dikkate alınarak analiz yapılmıştır. Çalışma başında 68 öğretmen adayından veri toplanmış ancak 65 öğretmen adayının vermiş olduğu yanıtlar geçerli kabul edilmiş ve örneklem sayısı 65 kişi olarak çalışma sürdürülmüştür. Üç öğretmen adayı, formu eksik ve yanlış doldurması sebebiyle değerlendirme dışı bırakılmıştır. Metaforlar, alfabetik olarak sıralanarak her metaforun ilişkilendirildiği kategoriler tespit edilmiştir. Çalışmanın geçerlik ve güvenilirliği için süreç açıklanırken detay vermeye çalışılmış ve metafor örneklemeleri doğrudan alıntılarla desteklenmeye çalışılmıştır. Metaforlar ve oluşturulan kategorilerin doğruluğunun belirlenmesinde bir uzmandan görüş alınmış, alınan görüşler doğrultusunda kategorilere son şekli verilmiş ve rapor haline getirilmiştir. Araştırmanın bu aşamasında ‘öğretmen adayı’ ifadesine ilişkin 36 metafor, 5 kategori tablolştırılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, sosyal bilgiler öğretmen adayları tarafından “Öğretmen adayı” ifadesine ilişkin ortaya konulan metaforlar ve metafor kategorileri, adayların vermiş olduğu yanıtlarla birlikte yorumlanmış ve sunulmuştur. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Öğretmen adayı” ifadesine ilişkin yaptığı benzetmeler, Tablo 1’de sıralanmıştır.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Ürettiği Metaforlar

Sıra	Metafor	Frekans	Sıra	Metafor	Frekans
1	Bebek	7	19	Karınca	1
2	Yavru hayvan	6	20	Kaplumbağa	1
3	Tomurcuk	5	21	Kil	1
4	Toprak	5	22	Kitap	1
5	Çıracık	4	23	Küfe	1
6	Fidan	3	24	Lamba	1
7	Hamur	3	25	Maden	1
8	Heykel	2	26	Mimar	1
9	Bilinmezlik	2	27	Nefes	1
10	Bina	2	28	Omuz	1
11	Boş sayfa	1	29	Otobüs	1
12	Cesaret	1	30	Öğretmen	1
13	Google	1	31	Pet şişe	1
14	Hiç	1	32	Pusula	1
15	Işık	1	33	Su damlası	1
16	İhtiyaç	1	34	Tohum	1
17	İsveç çakısı	1	35	Yağmur	1
18	Jet	1	36	Yap-boz	1

Tablo 1 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adayları tarafından “öğretmen adayı” ifadesine ilişkin 36 metafor üretildiği görülür. Bu metaforlardan “Bebek, yavru hayvan, tomurcuk, toprak, çıracık, fidan, hamur, heykel, bilinmezlik ve bina” metaforlarının birden fazla aday tarafından tekrar edildiği görülmektedir. “Bebek” metaforu örneklem grubu tarafından ‘öğretmen adayı’ ifadesiyle en çok ilişkilendirilen mecaz olmuştur. “Yavru hayvan” metaforu da yüksek oranda ifade edilmiştir. Aslında bebek ve yavru hayvan metaforları benzerlik gösterse de eğitim uzmanı ile yapılan görüşmelerde ayrı ifade edilmesi kararı alınmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adayları tarafından ifade edilen metaforların kategorilere göre dağılımı ise Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının Ürettiği Metafor Kategorileri

Sıra	Kategori	Metaforlar	Adet	Frekans	Yüzde
1	Gelişen ÖA*	Bebek, yavru hayvan, tomurcuk, çıracık, fidan, su damlası, tohum, yağmur.	8	28	43
2	Şekillenen ÖA	Toprak, hamur, bina, heykel, Google, kil, kitap, maden, yap-boz.	9	17	26
3	Mücadele eden ÖA	Bilinmezlik, cesaret, hiç, İsveç çakısı, karınca, küfe, omuz.	7	8	12
4	Hedefe ilerleyen ÖA	Boş sayfa, ihtiyaç, jet, kaplumbağa, otobüs, öğretmen, pet şişe.	7	7	11
5	Kendine güvenen ÖA	Işık, lamba, mimar, nefes, pusula.	5	5	8
Toplam			36	65	100

*Öğretmen Adayı

Tablo 2 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adayları tarafından “öğretmen adayı” ifadesine ilişkin üretilen metaforların 5 kategoride sınıflandığı görülecektir. Bu kategoriler; gelişen öğretmen adayı, şekillenen öğretmen adayı, mücadele eden öğretmen adayı, hedefe ilerleyen öğretmen adayı ve kendine güvenen öğretmen adayı şeklinde adlandırılmış, ayrıntılı açıklamalar kavramsal kategori yorumları başlığı altında yapılmıştır.

Kavramsal Kategori Yorumları

Birinci Kategori: Gelişen Öğretmen Adayı

Sosyal bilgiler öğretmen adayları “öğretmen adayı” ifadesini “Gelişme” ile ilişkilendirmişlerdir. Öğretmen adayları bu kategoride 8 farklı metafor üretmiştir. Bu metaforların 28 kez ifade edildiği ve örneklemin en fazla vurgulandığı kategori olduğu görülmüştür. Öğretmen adayları, gelişen öğretmen adayı kategorisinde; “bebek, yavru hayvan, tomurcuk, çırak, fidan, su damlası, tohum, yağmur” ifadelerini kullanmışlardır. Öğretmen adaylarının açıklamalarından örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Öğretmen adayı, bebek gibidir, çünkü önünde uzun bir meslek hayatı olacaktır(ÖA23).”, “Öğretmen adayı, bebek gibidir, çünkü adım atmaya yeni başlamıştır, zamanla yürümeyi öğrenir ve koşar(ÖA54).”, “Öğretmen adayı yavru hayvan gibidir, çünkü daha henüz deneyimsizdir. Ama zaman içinde büyüyecek ve gelişecektir(ÖA13).”, “Öğretmen adayı yavru hayvan gibidir, çünkü ilk başta zorlansa da geliştikçe büyüdükçe açılır(ÖA41).”, “Öğretmen adayı tomurcuk gibidir, çünkü önünde daha yaşamadığı çok şey vardır(ÖA2).”, “Öğretmen adayı tomurcuk gibidir, çünkü çiçek gibi açar bütün canlıları besler(ÖA11).”, “Öğretmen adayı fidan gibidir, çünkü önce ağaca sonra da ormana dönüşecektir(ÖA22).”, “Öğretmen adayı fidan gibidir, çünkü önünde gelişip büyüyeceği uzun bir yolu vardır(ÖA55).”, “Öğretmen adayı, çırak gibidir, çünkü başlarda deneyimsizdir ancak zamanla gelişecek ve deneyimlenecektir(ÖA3).”, “Öğretmen adayı su damlası gibidir, çünkü öğrenerek gelişir, çoğalır, büyür(ÖA18).”, “Öğretmen adayı tohum gibidir, çünkü önce yeşermeyi, sonra büyümeyi ve açmayı bekler(ÖA33).”

İkinci Kategori: Şekillenen Öğretmen Adayı

Öğretmen adayları “öğretmen adayı” ifadesini ikinci kategoride “Şekillenme” ile ilişkilendirmişlerdir. Adaylar bu kategoride en fazla metafor üreterek 9 farklı mecaz kullanmıştır. Bu metaforların 17 kez ifade edildiği ve örneklem tarafından ikinci sırada vurgulanan kategori olduğu görülmüştür. Öğretmen adayları şekillenen öğretmen adayı kategorisinde; “Toprak, hamur, bina, heykel, Google, kil, kitap, maden, yap-boz.” ifadelerini kullanmışlardır. Öğretmen adaylarının açıklamalarından örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Öğretmen adayı, toprak gibidir, çünkü istenilen şekli olarak kıymetli bir parça olur(ÖA58).”, “Öğretmen adayı, hamur gibidir, çünkü aldığı eğitim ile en uygun şekilde biçimlenir(ÖA1).”, “Öğretmen adayı, bina gibidir, çünkü sağlam inşa edildiğinde dayanıklı ve ömürlük olur(ÖA7).”, “Öğretmen adayı, heykel gibidir, çünkü her eğitim sonrasında aldıklarıyla nihai şekline ulaşır(ÖA60).”, “Öğretmen adayı, Google gibidir, çünkü sorulan her soruya doğru cevap verecek yeterlikte kendini şekillendirmelidir(ÖA63).”, “Öğretmen adayı, kil gibidir, çünkü fırına girdikten sonra aldığı formun değişme imkânı yoktur(ÖA24).”, “Öğretmen adayı, kitap gibidir, çünkü yeniliklerle kendi düzeltir ve genişletir(ÖA28).”, “Öğretmen adayı, maden gibidir, çünkü alanıyla ilgili tecrübe edindikçe işlenerek elmas olur(ÖA35).”, “Öğretmen adayı, yap-boz gibidir, çünkü eksik parçaları yerine koydukça son şeklini bulur(ÖA38).”

Üçüncü Kategori: Mücadele Eden Öğretmen Adayı

Sosyal bilgiler öğretmen adayları “öğretmen aday” ifadesini “Mücadele etme” ile ilişkilendirmişlerdir. Öğretmen adayları bu kategoride 7 farklı metafor üretmiştir. Bu metaforların 8 kez ifade edildiği görülmüştür. Öğretmen adayları mücadele eden öğretmen aday kategorisinde; “Bilinmezlik, cesaret, hiç, İsveç çakısı, karınca, küfe, omuz” ifadelerini kullanmışlardır. Üretilen bu metaforlardan dördü olumsuzluk ifade etmektedir. Bunlar; bilinmezlik, hiç, omuz ve küfe metaforlarıdır. Öğretmen adaylarının açıklamalarından örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Öğretmen aday, bilinmezlik gibidir, çünkü iş kaygısı, atama endişesi ve stresi yanında mezuniyeti için mücadele verir(ÖA5).”, “Öğretmen aday, cesaret gibidir, çünkü yolda devam etmek için bitmeyen cesareti ile savaşmalıdır(ÖA31).”, “Öğretmen aday, hiç gibidir, çünkü enerjisini vermesine rağmen sonuç bilinmezdir(ÖA42).”, “Öğretmen aday, İsveç çakısı gibidir, çünkü staj esnasında her işe koşar ve başarmak için çabalar(ÖA48).”, “Öğretmen aday, karınca gibidir, çünkü çok çalışmalıdır ve pes etmemelidir(ÖA53).”, “Öğretmen aday, omuz gibidir, çünkü birçok yükü taşımak için güçlü ve dayanıklı olmalıdır. Ama çökmüştür(ÖA27).”, “Öğretmen aday, küfe gibidir, çünkü herkes ona yüklenir ve taşınması beklenir(ÖA65).”

Dördüncü Kategori: Hedefe İlerleyen Öğretmen Adayı

Sosyal bilgiler öğretmen adayları “öğretmen aday” ifadesini “Hedefe ilerlemek” ile ilişkilendirmişlerdir. Öğretmen adayları bu kategoride 7 farklı metafor üretmiştir. Bu metaforların 7 kez ifade edildiği görülmüştür. Öğretmen adayları hedefe ilerleyen öğretmen aday kategorisinde; “Boş sayfa, ihtiyaç, jet, kaplumbağa, otobüs, öğretmen, pet şişe” ifadelerini kullanmışlardır. Öğretmen adaylarının açıklamalarından örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Öğretmen aday, boş sayfa gibidir, çünkü başkalarından bilgi alıp sayfaya yazarak onu dopdolmuş bir kitap haline getirmeye çalışır(ÖA64).”, “Öğretmen aday, jet gibidir, çünkü hızla her yere ve her amaca yetişmeye çalışır(ÖA61).”, “Öğretmen aday, kaplumbağa gibidir, çünkü gidecek çok yolu vardır ve uzaklarda görünmektedir(ÖA57).”, “Öğretmen aday, otobüs gibidir, çünkü her durak başka bir hedeftir(ÖA21).”, “Öğretmen aday, pet şişe gibidir, çünkü içine doldurduklarını geleceğe taşıma amacına sahiptir(ÖA26).”

Beşinci Kategori: Kendine Güvenen Öğretmen Adayı

Sosyal bilgiler öğretmen adayları “öğretmen aday” ifadesini “Kendine güven” ile ilişkilendirmişlerdir. Öğretmen adayları bu kategoride 5 farklı metafor üretmiştir. Bu metaforların 5 kez ifade edildiği görülmüştür. Öğretmen adayları kendine güvenen öğretmen aday kategorisinde; “Işık, lamba, mimar, nefes, pusula” ifadelerini kullanmışlardır. Öğretmen adaylarının açıklamalarından örnekler aşağıda sunulmuştur:

“Öğretmen aday, ışık gibidir, çünkü geleceği aydınlatacak yegâne kaynaktır(ÖA44).”, “Öğretmen aday, lamba gibidir, çünkü etrafını aydınlatmak için zamanını bekler(ÖA20).”, “Öğretmen aday, mimar gibidir, çünkü geleceğin inşasında görev alacaktır(ÖA16).”, “Öğretmen aday, nefes gibidir, çünkü o olmadan yaşam da toplum da gelecek de olmayacaktır(ÖA9).”

SONUÇ ve TARTIŞMA

Öğretmen yetiştirme süreci, öğretmen adaylarını belirli bir süre içinde mesleğe hazırlamak amacıyla yapılan tüm etkinlikleri kapsamakta (Aykaç, Kabaran ve Bilgin, 2014) yetiştirilen gençlere “Öğretmen adayı” adı verilmektedir. Özellikle son sınıfta öğretmenlik uygulaması dersi ile daha çok kullanılmaya başlanan “Öğretmen adayı” tabiri, öğretmen adayları için ne ifade etmektedir? Zira öğretmen adaylarının “Öğretmen adayı” ifadesine ilişkin bakışları, “Öğretmen adayı” kavramına yükledikleri anlamlar; staj süreci ve mesleki algıları hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayabilir. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “Öğretmen adayı” ifadesine ilişkin algılarının ne olduğu sorusundan yola çıkılarak gerçekleştirilen çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adayları tarafından “Öğretmen adayı” ifadesine ilişkin 5 kategoride 36 metafor üretilmiştir. Bu metaforlardan yalnızca 4’ü olumsuz, 32’si olumlu anlam içermektedir. Bu durum araştırmaya katılan öğretmen adaylarının “Öğretmen adayı” ifadesine ilişkin olumlu bir bakış açısına sahip olduğunun kanıtı olabilir.

Çalışmada öğretmen adayları “öğretmen adayı” ifadesini en çok ‘Şekillenen öğretmen adayı’ ile açıklarken; en çok ifade edilen kategori, ‘Gelişen öğretmen adayı’ kategorisi olmuştur. Öğretmen adayları, kendilerini tanımlayan bu ifadeyi gelişmeyi ve şekillenmeyi vurgulayan mecazlarla açıklamaya çalışmışlardır. Öğretmen adaylığı sürecinin, gelişimi ve şekillenmeyi içeren bir süreç olması açısından bu sonuç şaşırtıcı olmayabilir. Öğretmen adayları için staj sürecinin geliştirici ve şekillendirici olduğunu, fayda sağladığını vurgulayan çalışmalar (Aslan ve Özpınar, 2008; Eraslan, 2009; Sünkür-Çakmak, 2019) olduğu gibi bu sürecin öğretmen adaylarına fazla bir katkı sağlamadığını ifade eden bazı çalışmalara da (Köse, 2016; Seferoğlu, 2004; Zengin ve Çoban, 2020) alan yazında rastlanmaktadır.

Çalışmada öğretmen adayları tarafından konunun olumsuz yönüne dikkat çeken mecazlar, mücadele eden öğretmen adayı kategorisinde toplanmıştır. Bu kategorideki ifadelerinde sosyal bilgiler öğretmen adayları kavrama ilişkin düşüncelerini; geleceğe dönük kaygılarını ve çabalarının sonuçlarıyla ilgili endişelerini yansıtan bir bakış sergilemişlerdir. Zengin ve Çoban (2020) tarafından yapılan çalışmada da öğretmen adaylarının atanma ile ilgili kaygılarının belirsizliğe sebep olarak eğitime adaptasyonlarını sınırladığı bilgisine yer verilmiştir.

Örnekleme grubunda yer alan sosyal bilgiler öğretmen adayları, “Öğretmen adayı” ifadesinin hedeflere dayalı bir süreci çağrıştırdığını düşünerek bunu yansıtan metaforlar da kullanmışlardır. Bu kategoride hızlı olmayı, yoğun çalışmayı ve istikrarla amaca odaklanmayı ifade eden 7 metafor vurgulanmıştır. Araştırma sonuçlarında öğretmen adaylarından bazılarının “Öğretmen adayı” ifadesine özgüvenle yaklaşarak kavramın önemine vurgu yapan 5 metafor ifade ettiği görülmüştür. “Işık, lamba, mimar, nefes, pusula” metaforları öğretmen adayının önemini ve değerini ifade eden açıklamalarla savunulmuştur. Bu kendine güvenen ve toplumsal değerinin farkında olan bilinçli öğretmen adaylarının varlığını göstermesi açısından önemli sayılabilir.

Öğretmen adaylarının inançlarının mecaz yoluyla ve “Öğretmen adayı” ifadesi temelinde incelendiği çalışmada örneklemin; öğretmen adaylığı kavramına ‘Gelişme, şekillenme, mücadele etme, hedefe ilerleme ve kendine güven’ pencerelerinden yaklaştığı sonucuna varılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının zihnindeki “Öğretmen adayı” olumlu bir yansımayla sahiptir. Bu durum öğretmen adaylarının mesleki bakış açıklarını olumlu şekillendiği düşüncesini uyandırmıştır.

Araştırmanın sonuçları bağlamında çalışmanın daha geniş bir örnekleme grubuyla ve farklı bölümlerin katılımıyla yapılmasının yararlı olacağı kanaatine varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Afacan, Ö. (2011). Fen bilgisi öğretmen adaylarının “fen” ve “fen ve teknoloji öğretmeni” kavramlarına yönelik metafor durumları. *Nwsa Education Sciences*, 6(1), 1242-1254.
- Arslan, S. ve Özpınar, İ. (2008). Öğretmen nitelikleri: İlköğretim programlarının beklentileri ve eğitim fakültelerinin kazandırdıkları. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 2(1), 38-63
- Azar, A. (2011). Türkiye’deki öğretmen eğitimi üzerine bir söylem: Nitelik mi, nicelik mi. *Journal of Higher Education and Science*, 1(1), 36-38.
- Aykaç, N., Kabaran, H. , Bilgin, H. (2014). Türkiye’de ve bazı Avrupa birliği ülkelerindeki öğretmen yetiştirme uygulamalarının karşılaştırılmalı olarak incelenmesi (Almanya, Finlandiya, Fransa, İngiltere ve Türkiye Örneği). *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(3), 279-292.
- Creswell, J. W. (2014). *Araştırma deseni*. (Çev Ed.: S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education* (6th ed.). New York: Routledge
- Eraslan, A. (2009). İlköğretim matematik öğretmen adaylarının ‘Öğretmenlik uygulaması’ üzerine görüşleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 3(1), 207-221.
- Forceville, C. (2002). The identification of target and source in pictorial metaphors. *Journal of Pragmatics*, 34, 1-14.
- Geçit, Y. ve Gençer, G. (2013). Sınıf öğretmenliği 1. sınıf öğrencilerinin coğrafya algılarının metafor yoluyla belirlenmesi (Rize Üniversitesi Örneği). *Marmara Coğrafya Dergisi*, (23), 1-19.
- Kartal, T. ve Afacan, Ö. (2012). Pedagojik formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (24), 76-96.
- Köse, A. (2016), Okul yöneticilerinin görüşlerine göre aday öğretmen yetiştirme sürecinin değerlendirilmesi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 924-944.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2005). *Metaforlar hayat, anlam ve dil*. (Çev.: G. Y. Demir). İstanbul: Paradigma.
- Morgan G. (1998). *Yönetim ve örgüt teorilerinde metafor*. (Çev.: G. Bulut). İstanbul: BZD Yayıncılık.
- Öğretmenlik Meslek Kanunu. (2022). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=7354&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Saban, A. (2008). İlköğretim I. kademe öğretmen ve öğrencilerinin bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.
- Seferoğlu, S. S. (2004). Öğretmen yeterlikleri ve mesleki gelişim, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 58, 40-45.

- Semerci, Ç. (2007). Program geliştirme kavramına ilişkin metaforlarla yeni ilköğretim programlarına farklı bir bakış. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 139-154.
- Sünkür-Çakmak, M. (2019). Öğretmen adaylarının öğretmenlik uygulaması derslerine ilişkin görüşleri. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 207-226.
- Yıldırım, A. ve Simsek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yükseköğretim Kurulu. (1998). *Aday Öğretmen Kılavuzu*.
- Zengin, S. ve Çoban, A. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının uygulamalı eğitimde karşılaştıkları güçlükler. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 146-164.